

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

«Որք զարդարեցին տնօրինարար զիմաստն անեղին...»

Տարուան մէջ երկիցս կը տօնենք Ս. Թարգմանչաց յիշատակը. առաջինը՝ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի տօնին առիթով, եւ երկրորդը՝ Թարգմանչաց աշակերտաց ընտրեալ գունդին տօնին առիթով:

Գրեթէ գիտը միւս ազգերու մօտ այնքան կարեւորութիւն չէ ունեցած որքան մեր մօտ: Գիրի եւ գրականութեան հանդէպ այնքան սէր չէ սնուցուած միւս ազգերու կողմէ որքան մեր կողմէ: Գրեթէ գիտը մեր պատմութեան մէջ այն ոսկի օղակն է, որ կը կապէ մեր անցեալը ներկային, եւ ժամանակաւորը յախտեանկանին հետ:

Ինչպէս Մովսէս մարգարէն ցեղախումբ մը ազգի վերածեց եւ անոր համար Աստուծոյ խօսքը իջեցուց երկինքէն երկիր, նոյնպէս Սուրբն Մեսրոպ՝ մեր Մովսէսը, Անեղին իմաստը ներշնչեց եւ Աստուծոյ շունչով ու խօսքով զարդարեց մեր Հայաստան աշխարհը:

Հայոց Պատմութեան մէջ երեք խորհրդաւոր բուսականներ կան, որ կը կազմեն այն երրորդութիւնը, որով հայը իրեն վահան գործածեց ու պաշտպանեց ինկզինք ներկայի ու ապագայի բոլոր սպառնացող հոսանքներուն դէմ: Այդ երեքն են իրարմով շաղկապուած երրորդութիւնը, սիրելիներ, կազմեցին այն խարխիսն ու ամուր շաղախը, որուն վրայ մենք կ'երտեցինք մեր ապագան ու ապահովեցինք մեր ինքնութիւնը տեղը ֆաղափակիր ազգերու շարքին:

301 թուին, մեր հաւատքի հայր՝ Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռնով հայ ազգը մկրտուեցաւ Քրիստոնէական կրօնի աւագանին մէջ, իր հոգիին մէջ, ընդունելով Աստուածորդին որպէս փրկիչը

մարդկութեան եւ դարերով սպասուած Մեսիան, իր հոգիին խորը հաստատելով Աստուածային ճշմարտութիւնը, ու հաւատաց քէ ի՛նք է Նոր Իսրայէլը, այն փոքրիկ հօտը, որուն Աստուած խոստացաւ տալ Արքայութիւնը:

Քրիստոնէական կրօնի պետականօրէն ընդունմամբ, Հայը այրեց կռապաշտական կրօնի հնացած շապիկը, ու հագաւ մարտիրոսներու վերապահուած սպիտակ շապիկը, ընդմիջտ արինքելու զայն իր անձնուէր զոհողութեամբ ու զոհաբերութեամբ:

Դարը չբոլորած, 387 թուականին պարսկա-հռովմէական դաշնագրով, Հայաստան աշխարհը քաժնուեցաւ երկուքի: Արեւելեան տարածքը՝ պարսկականի, արեւմտեանը՝ Բիզանդականի, ընդ որում եթէ արեւելեան Հայաստանի մէջ պարսկական արքունիքի թոյլտուութեամբ կը հանդուրժուէր Արշակունեաց թագաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, ապա սակայն Բիզանդական կայսրութիւնը դարձուցած էր Արեւմտեան Հայաստանը լոկ նահանգային դրութեան, զրկելով քէ՛րնիկ արքունական գերիշխանութենէն եւ քէ՛րնիկ հոգեւոր իշխանութենէն:

Վիճակը օրհասական էր Հայ ժողովուրդի ազգային վերապրումի առումով, երկու տէրութիւնները՝ եւ՛ր Բիզանդական եւ՛ պարսկական հակահայկական ֆաղափանքութիւն կը վարէին չէզոքացնելու Հայաստանը իր բնիկ ժողովուրդէն: Սակայն Բիզանդական հակահայկական ֆաղափանքութիւնը աւելի դառն էր, որովհետեւ ոչ միայն ֆաղափանքայն այլ նաեւ կրօնական գետնի վրայ, կը հետապնդէր ամէն գնով ձուլել հայ ժողովուրդը ու կը տփնէր վերածել

667-2018

զայն երկարնակ եկեղեցւոյ մարմնի մէկ անդամին, յունական մշակոյթով ու աստուածաբանութեամբ, մերկացնելու հայր իր սեպհական մշակոյթէն:

Ահաւասիկ հոս է որ կը սկսի յուզուիլ Հայ Ազգի ճակատագիրը: Հայ ազգի հոգին ու ոգին կը տառապի ընդմէջ այս երկու հզօր տէրութուններուն: Զուլման վտանգի ցանցին մէջ բակարդուած հայ ժողովուրդը՝ ի մէջ երկու չարեաց խաչուեցաւ նման Քրիստոսին:

Ճար ու դարման էր պէտք հայ ազգը ձուլման վտանգէն ազատելու համար:

Ահաւասիկ Նախախնամութիւնը կ'ընծայէ գիւղացի տղեկ մը Հացեկաց գիւղէն՝ Մեսրոպ Մաշտոց անունով, մեռած փունիկը մոխիրներէն յարութիւն տալու համար:

Մեսրոպի վարձագիրը՝ Կորիւն, հետաքրքիր ձեւով կը ներկայացնէ մեր հերոսին խորհրդապատկերը: Սուրբ Մեսրոպ՝ Տառնի մէջ յունական դպրոց յանախած է ու սորված յունագիտութիւն ու աստուածաբանութիւն: Ինքնաշխատութեամբ, ըստ երեւոյթին, հմտացած է նաեւ պարսկերէն, ասորերէն, վրացերէն եւ մասամբ նաեւ աղուաներէն լեզուներուն: Իր քարձրագոյն կրթութիւնը եւ լեզուագիտութիւնը հնարաւորութիւն ընծայած են իրեն ընդունուելու իրրեւ «արժունական դպիր» Արշակունեաց պալատին մէջ: Զուգընթացաբար՝ հմտացած է նաեւ Ռազմագիտութեան մէջ, անցած է զինուորական կեանքի, քացառիկ հեղինակութիւն ձեռք բերած իր կարողութիւններով ու ռազմավարական իմացութեամբ: Քիչ յետոյ նաեւ զինքը կը տեսնենք որպէս վանական:

Վերոյիշեալը ինքնին ցոյց կուտայ որ Մեսրոպ արդէն իր մանկութենէն կը տառապէր հայ ժողովուրդի ազատութեան

տենչով:

Լեզուական իր իմացութիւնը եւ հմտութիւնը զինք առաջնորդեցին պալատ, այնտեղ աւելի մօտէն տեսնելու գալիք վտանգը: Դարձաւ զինուորական ու հմտացաւ ռազմավարական գիտութեան, խորհելով որ կը կարողանար Հայաստանը վերամիացնել ռազմական ուժով: Բայց ինչ որ ակնյայտ էր, այն էր թէ այդ երկու հզօր կայսրութիւններուն միջեւ հայ ժողովուրդը պիտի կարողանար ընել ոչինչ:

Հետեւաբար, միակ լուծումը որ պիտի յաջողէր միացնել երկու հայաստանները եւ փրկէր հայ ազգը քովանդակ ձուլումէ՝ գիրն ու գրականութիւնն էր:

Եւ ո՞վ հրաշք: Տարիներու տանջալից բափառումներէ եւ չարչարանքներէ յետոյ, Մեսրոպ վերադարձաւ Հայաստան 36 տառերէ բաղկացեալ գրահամակարգով մը, այնպէս, ինչպէս Մովսէս մարգարէն Սինա լեռնէն վար իջաւ տասնաբանեայ տախտակները ձեռքին, տալու զայն իր ժողովուրդին՝ որպէս փրկութեան գրաւական:

Մեսրոպ՝ դրօշակակիրը, կեդրոնական դէմքը եւ համազգային փայփայլած մեծ երագի իրականացնողը, ոչ միայն հայատառ գիրբնու գիւտը ըրաւ, այլ նաեւ Սահակ կարողիկոսի հետ միասնաբար ձեռնարկեցին հայ ժողովուրդի համար՝ ամենէն կարեւոր առաքելութեան՝ Աստուածաշունչի բարգմանութեան: Աստուածաշունչը կը համարուէր բոլոր մատենագիրներու հիմը, պատմագիրներու համար: մարդկութեան ծննդոցը, իմաստասէրներու համար՝ Աստուծոյ միտքն ու խօսքը, բանաստեղծներուն համար՝ Աստուածային անշահախնդիր սէրը մարդկութեան հանդէպ, եւ ի վերջոյ մարդ-Աստուծոյ

յարաբերութեան ու մարդկային պատմութեան քանկագին գիրքը: Ու ոչ միայն այս, այն նաեւ կը ներկայացնէր Աստուածորդիին յարութեամբ պսակուած իրականութիւնը:

Բնական էր, որ գրերու գիւտէն եւ Աստուածաշունչի թարգմանութենէն ետք, նաեւ թարգմանութիւն այդ օրերու եւ աշխարհիկ եւ կրօնական հսկայական գրականութիւնը, որպէս զի հայը հայերէնով կարդար եւ հայերէնով գրէր ու սորվէր: Սուրբ Մեսրոպի ու Սուրբ Սահակի եւ ստուար թիւով անոնց աշակերտներուն գործերէն կարելի է մեկնաբանել որ հայ ժողովուրդի ծարաւը ոչ միայն գիր ու գրականութիւնն էր, այլ նաեւ հաւատքի ու կրօնական ջերմեռանդութեան սարսափելի սովը: Դիր ու գրականութեամբ՝ Հայ ազգը հայացուց բոլոր ժողովուրդներու Արարիչը, ու սկսաւ անոր հետ խօսակցիլ ու հաղորդուիլ Հայերէնով:

Հայ ժողովուրդը հայացուց հին կտակարանի Արարիչն ու մարգարէները, հայացուց Աստուածորդին ու իր աշակերտները: Անոնց հետ խօսիլ սկսաւ հայերէնով ու Աստուածորդիի աշակերտներու թիւին վրայ աւելցուց բազմաթիւ աշակերտներ ու մարտիրոսներ, սակայն այս անգամ իր շարքերէն ու իր ազգի զաւակներէն:

Դրերու գիւտով միացան երկուքի բաժնուած Հայաստանը եւ հայ ազգը: Զուլման վտանգէն փրկուեցաւ հայը, ու իր առաջնորդներուն ու եկեղեցիին այս անգամ աւելի կառչած հայը սկսաւ կերտել իր ապագան իր գլուխը գմբէթներու ձեւով հասցնելով մինչեւ երկինք ու Աստուած:

Դրերու գիւտով ստեղծուեցաւ քովանդակ հայաշունչ ու հայոցի ու հայոն գրականութիւն, սեփական ու ինքնատիպ մտածողութիւն, ազատ ու

անջատ՝ ազդեցիկ տէրութիւններու մշակոյթէն. թէեւ անոնցմէ օգտուելով ու բաղելով իրեն անտեղեակ գիտութիւնը ու հայացնելով հրամցուց հայ մանուկին որպէս բանաւոր կեանքի հաց անոր մտքի սեղանին:

Ստեղծեց ու ստեղծագործեց իր իսկ ինքնատիպ ու սեփական մշակոյթն ու մտածողութիւնը, պատմութիւնը, նարտարապետութիւնը, երաժշտութիւնը, բանաստեղծութիւնը, եւ հոգեւոր գրականութիւնն ու աստուածաբանութիւնը: Դպաւ ամէն տեսակ արուեստի երեսին ու խորաթափանցելով իւրաքանչիւրի հոգիին, դուրս եկաւ նորով:

Եւ իրօք շատ չանցած, արքեպաւսարսկական փիղը ու ըրաւ անկարելին հայու սէգ ու երկնասլաց արծիւը ոտնակոխ ընելու: Հայ ազգն ու եկեղեցին միահամուռ ու միաբռունցք պայքարեցաւ Վարդանի ու իր զինակիցներուն նեցուկ կանգնելով: Վասն Հայրենեաց ու վասն Կրօնի հայը պայքարեցաւ ու ցոյց տուաւ համայն մարդկութեան, թէ Միածինը ոչ թէ միայն իշաւ Հայաստանի հողին վրայ այլ նաեւ նա իշաւ հայու սրտի ու հոգիի դաշտին վրայ ու հոն կառուցեց հայկական նարտարապետութեամբ՝ Աստուածորդիին Իշման տեղին նուիրուած սրբազնասուրբ տաճարը:

Օրհնեալ ըլլան Մեսրոպի ու Սահակի ու անոնց աշակերտներու նման հայկազուն զաւակները: Թարգմանչաց սերունդի աղուոր յիշատակը միշտ թարմ մնայ բոլորիս մտքին ու հոգիին մէջ: Թող Աստուած հարիւրապատիկը շնորհէ անոնց որոնք գրչով ու մտքով պատճառ կը դառնան քովանդակ ազգի մը զարգացման ու գոյատեւման:

Թարգմանիչները «Ջարդարեցին Անեղին իմաստը» կ'ըսէ Շարականը, «Կենդանի գիրքըր հաստատելով» հայ երկրին վրայ:

Արդարեւ, բարգմանիչները զարդարեցին ու սրբացուցին հայ երկիրը Աստուածորդիին խօսքով ու կեանքի օրինակով: Թող իւրաքանչիւր ծնող գերազոյն պարտականութիւն համարէ իր զաւակներու հայեցի դաստիարակութեամբ ուսում չամբելը:

Այսօր, քարի ու քախտաւոր զուգահեյպութիւն է, որ Սուրբ Արոտոյս Դահակալ Պատրիարք Արքազան Հօր Դահակալութեան 17րդ տարեդարձն է: Այս առիթով նաեւ ի սրտէ կը մաղթենք

Ամենապատիւ Հօր՝ առողջութիւն մաքմնոյ եւ առաւել եւս պտղաբերութիւն մտքի ու հոգիի: Պատրիարք Արքազան Հայրը՝ լինելով գրչի մարդ, կը շնորհաւորենք զինքն ու նաեւ այն ամէն գրչի մարդերը, որոնք իրենց կեանքով եւ մտքով տուած են ու աւելին տուած են այս ժողովրդի զաւակներուն մտքի ու հոգիի քարօրութեան համար: Ի վերջոյ, փառք անոր է որ տուիչն է բոլոր շնորհներուն, որ է օրհնեալ յախտեանս յախտեանից, ամէն:

ԲԱԳՐԱՏ ՎՐԴ. ՊՈՒՐՃԷՔԵԱՆ

ԳԵԹԱՍԵՄԱՆԻԻ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Երուսաղէմ ֆաղափի եւ Զիրենհաց լեռան ստորոտներուն երկարածգուած ֆարարոտ հովիտ մըն էր Գերսեմանի կոչուած պարտէզը:

Գերսեմանին, սերտօրէն առնչուած ըլլալուն Քրիստոսի երկրաւոր կեանքին եւ Սուրբ Կոյսի Վերափոխման հետ, պատմակրօնական կրկնակի արժէքներով յաւերժացած, եզակի ուխտավայր մ'է, որ, մինչեւ այսօր նոյն անունով կը յորջորջուի:

Արդարեւ, յիշատակութեան արժանի յատուկ այս վայրը, ուշագրաւ էր իր հաստատուն պատկանելի ձիրենիներով:

Երուսաղէմ ֆաղափի արեւելեան բեւէն կախուած, բնակավայրերէն երկու մղոն հեռաւորութեամբ, գերծ գործարարական եռուզեռէն, հովտին արտասովոր ամայութեան սրտին քացուած, արծառաշաղովասիս մ'ինչպէս, խորհրդաւոր իր խաղաղութեամբը հմայական, մեկուսացման խոկումներու աստարոդ իտէալ մթնոլորտով վայր մըն

էր Գերսեմանիին տարածքը:

Մտերմութեան մենաշնորհը ըմբռնելու միտումով, իր սովորութեան համաձայն, Գերսեմանին ընտրած էր Աստուածորդին առանձնանալ, առաքելութիւն հետ հանգստանալու վերագտնելու այլ եւ հոգեկան խաղաղութիւնը, հոգեմաշ օրուան մը ճնշիչ եղելութիւններէն ձերբազատուելէ ետք, եւ, օգտուելով գիշերային անդորրէն, առանձնացած աղօթելու:

Եւ այդ գիշեր, միապաղաղ Գերսեմանին, շահագրգռիչ իր սոսկական բնութեամբ կը յարդուէր խորասուզուած, արտասովոր անբարեաւան նակատագրի մը զօդուած: Խաւարին քացուած իր ծոցին մէջ, եղեմական կեանքէն վիժած աղամական ժառանգն էր որ իր հոգեվարքը կ'ապրէր: Թանձր էր խաւարը այդ գիշերուան եւ լուսիւնը անբափանց: Մարդը այլ եւ հասած իր շնորհագուրկ կենցաղի վիճիկն, վերափոխեալ, տակաւ մուտք պիտի գործէ վերածնող նոր աշխարհի մը